

STUDIA Z DZIEJÓW WOJSKOWOŚCI

TOM VII

OŚRODEK BADAŃ HISTORII WOJSKOWEJ
MUZEUM WOJSKA W BIAŁYMSTOKU

STUDIA
Z DZIEJÓW
WOJSKOWOŚCI

TOM VII

BIAŁYSTOK 2018

Rada Naukowa „Studiów z Dziejów Wojskowości”

Prof. dr hab. Zbigniew Anusik, prof. dr hab. Wiesław Caban, prof. dr hab. Czesław K. Grzelak, prof. dr hab. Norbert Kasperek, prof. dr hab. Jerzy Maroń, prof. dr hab. Zygmunt Matuszak, prof. dr hab. Grzegorz Nowik, prof. dr hab. Marek Plewczyński, prof. dr hab. Andrzej Rachuba, prof. dr hab. Waldemar Rezmer, prof. dr hab. Wanda Krystyna Roman, prof. dr hab. Witold Świętosławski, płk dr hab. Juliusz S. Tym, prof. dr hab. Henryk Wisner, prof. dr hab. Wojciech Włodarkiewicz

Kolegium redakcyjne:

Prof. dr hab. Karol Olejnik – redaktor naczelny
Dr hab. Adam Dobroński – zastępca redaktora
Dr Tomasz Wesolowski – sekretarz redakcji
Mgr Natalia Filinowicz – członek redakcji
Mgr Łukasz Radulski – członek redakcji

Recenzenci naukowci:

dr hab. Sławomir Augustowicz, dr hab. Aleksander Bołdyrew, dr hab. Tomasz Ciesielski, dr hab. Maciej Franz, dr hab. Tadeusz Grabarczyk, dr hab. Witold Jarno, dr hab. Jacek Legieć, prof. dr hab. Mirosław Lenart, dr hab. Robert Jerzy Majzner, dr hab. Andrzej Niewiński, prof. dr hab. Janusz Odziemkowski, dr hab. Adam Perłakowski, dr hab. Zbigniew Pilarczyk, dr hab. Jan Ptak, prof. dr hab. Aleksander Smoliński, dr hab. Tomasz Strzeżek, dr hab. Jacek Szczepański, płk prof. dr hab. Janusz Zuziak, dr hab. Tadeusz Zych

Tom powstał przy współpracy

Zespołu Historii Wojskowości Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk

ISSN 2299-3916

Korekta językowa: Judyta Grabowska

Przekład streszczeń na język angielski i rosyjski – Agencja Tłumaczeń ABEO

Adres redakcji:

Ośrodek Badań Historii Wojskowej
Muzeum Wojska w Białymstoku
ul. Jana Kilińskiego 7
15-089 Białystok
tel. 535 942 007
e-mail: obhw@mwb.com.pl

Wydawca:

Ośrodek Badań Historii Wojskowej
Muzeum Wojska w Białymstoku
www.mwb.com.pl

Skład, druk i oprawa:

Alter Studio
ul. Legionowa 30 lok. 211
15-281 Białystok
www.alterstudio.com.pl

© Ośrodek Badań Historii Wojskowej
Muzeum Wojska w Białymstoku
Białystok 2018

Na okładce:

L. Rousselot, Garde Impériale – Cheval-légers
lanciers Polonais 1807–1814.

Nakład 200 egzemplarzy

Spis treści

Od Redakcji	5
-----------------------	---

STUDIA

Mariusz Cieśla – Napierśnik zbroi z warsztatu mediolańskiego w kolekcji Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Analiza porównawcza	7
Krzysztof Kuczyński – „Mała wojna” generała Dominika Dziewanowskiego. Teoria i jej praktyczne wykorzystanie w kampanii 1812 r. na przykładzie działań 28. Brygady Lekkiej Jazdy	57
Włodzimierz Nabywaniec – Seweryn Fredro (1785–1845). Zarys biografii oficera szwoleżerów	99
Andrzej Chojnacki – Studium nad operacyjnym wykorzystaniem międzyrzecza Wisły, Bugu i Wieprza w dobie wojen napoleońskich (1795–1813)	119
Przemysław Gorzałka – Sprawa kapitana Neidhardta, czyli o sukcesach „służb sekretnych” Księstwa Warszawskiego	155
Paweł Krokosz – Bohaterstwo żołnierzy armii rosyjskiej czasu „wojny ojczyźnianej 1812 roku” – temat prac rosyjskich artystów malarzy XIX – pocz. XX w.	175
Rafał Mieczkowski – Mimowolne „gwiazdy” obiektywu. Wraki czołgów Mark II pod Bullecourt w ujęciu niemieckiej fotografii propagandowej Wielkiej Wojny	205
Aleksander Smoliński – Zachodnia Dywizja Strzelecka Robotniczo-Chłopskiej Armii Czerwonej z lat 1917–1919 – pierwsza polskojęzyczna wielka jednostka sowieckich sił zbrojnych	227
Jerzy S. Wojciechowski – Przyczynek do dziejów pierwszego kursu Przysposobienia Wojskowego Broni Pancernej	277
Tomasz Wesołowski – Pierwszy etap prac Sztabu Głównego nad planem operacyjnym „Zachód” (luty – połowa marca 1939 r.) w dokumentach, relacjach i wspomnieniach jego twórców	289
Paweł Jaroniec – Obraz działań jednostek „ludowego” Wojska Polskiego na Wale Pomorskim, Pomorzu Zachodnim i Kołobrzegu między styczniem a marcem 1945 r. w świetle relacji i wspomnień kombatantów zamieszczanych w prasie codziennej PRL	327

ŹRÓDŁA

Marcin Baranowski, Maciej Trąbski – Dwa źródła do planów modernizacji twierdzy częstochowskiej w czasach Księstwa Warszawskiego 359

RECENZJE I OMÓWIENIA

Aleksander Smoliński – Monografia dotycząca nowożytnych fortyfikacji z obszarów dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów 377

Karol Olejnik (Poznań) – Sprawozdanie z konferencji „Pierwsze dni niepodległości”, Białystok 14–16 marca 2018 r. 385

Sprostowania 393

Informacje o autorach 394

Instrukcja wydawnicza 396

Karol Olejnik (Poznań)

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI
„PIERWSZE DNI NIEPODLEGŁOŚCI”,
BIAŁYSTOK 14–16 MARCA 2018 R.**

Bieżący rok w „historycznym” życiu naukowym zapowiada się jako obfitujący w konferencje i spotkania poświęcone setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Jedną z pierwszych było spotkanie w Białymstoku w dniach 14–16 marca zatytułowane „Pierwsze dni niepodległości”. Organizatorami były dwie ważne placówki kulturalne tego miasta a mianowicie: Muzeum Wojska w Białymstoku i Muzeum Podlaskie w Białymstoku. Warto zaznaczyć, że pierwsze z nich już od dłuższego czasu charakteryzuje się poczynaniami naukowymi daleko wykraczającymi poza tradycyjną działalność wystawienniczą. Składają się na to zarówno cykliczne (raz w miesiącu), cieszące się znacznym zainteresowaniem środowiska wykłady otwarte, na tematy związane przede wszystkim (ale nie wyłącznie) z historią miasta i regionu, jak również z dużym rozmachem prowadzona działalność wydawnicza. Przy Muzeum działa bowiem Ośrodek Badań Historii Wojskowej skupiający historyków z uniwersyteckich placówek Warszawy, Poznania, Torunia, Olsztyna, Kielc, Wrocławia, Krakowa i Białegostoku, który patronuje periodykowi „Studia z Dziejów Wojskowości”, (dotychczas ukazało się 6 tomów). Ponadto siłami własnych pracowników (są to w większości młodzi badacze) Muzeum wydaje „Zeszyty Naukowe Muzeum Wojska”. Piszącemu te słowa nie jest znana w Polsce (poza Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie) inna muzealna placówka zajmująca się dziejami oręża, która by prowadziła tak prężną działalność naukową i popularyzatorską. W tych usilnych staraniach Muzeum Wojska aby nieustannie zaznaczać swoją obecności w życiu kulturalnym Białegostoku, nie mogło zabraknąć dążenia do należytego uczczenia zbliżającej się rocznicy Odzyskania Niepodległości. Szczęśliwym posunięciem okazało się przy tym połączenie wysiłków z inną

placówką wystawienniczą tego miasta jaką jest Muzeum Podlaskie w Białymstoku. W dostojnych salach tego ostatniego, w galerii malarstwa w starym Ratuszu, odbyła się zatem wspomniana sesja.

Organizatorzy konferencji nie stawiali referentom ograniczeń problemowych, co bywa ryzykowne – prowadzi bowiem do zgłaszania tematów zgoła marginalnych, drugorzędnych – ale w tym przypadku okazało się zabiegiem bardzo inspirującym. Uczestnicy obrad otrzymali bardzo szeroki obraz, zarówno dotyczący uwarunkowań towarzyszących odbudowie Polski u progu lat 20. XX w., dotyczący przebiegu pierwszych dni niepodległości w różnych częściach naszego kraju, jak też kontekst międzynarodowy tamtych wydarzeń. W ciągu trzech dni wygłoszono 29 referatów, a występujący reprezentowali bardzo szerokie spektrum placówek uniwersyteckich (Białegostoku, Olsztyna, Warszawy, Opola, Wrocławia, Łodzi, Poznania, Katowic, Rzeszowa i Torunia); muzealnych (z Tarnobrzega, Poznania, Zielonej Góry, Zamościa, Rogoźnicy, Białegostoku, Sulejówka, Grudziądza); archiwalnych (z Poznania, Piotrkowa Trybunalskiego, Suwałk i Białegostoku), oraz naukowych instytucji wojskowych (Akademia Sztuki Wojennej i Akademia Marynarki Wojennej).

Zamysłem organizatorów było aby referaty o najszerszej tematyce, które w pewien sposób przesądzały o klimacie dalszych rozważań, zostały wygłoszone na początku konferencji, co okazało się trafnym posunięciem. Tak więc w pierwszym dniu zebrani wysłuchali trzech wystąpień. Profesor Norbert Kasperek (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) poddał pod rozważenie kwestię „Czy ziemie polskie utraciły wiek XIX?”. Temat okazał się niezwykle nośny, czego dowodem był fakt, że kolejni mówcy niejednokrotnie do niego nawiązywali. Zdaniem autora referatu natomiast, wprawdzie ziemie polskie pod zaborami siłą rzeczy niejako stawały się terenem przemian cywilizacyjnych, skoro zaborcy dążyli do ich powiązania z własnymi obszarami, ale przemiany te były bez reszty podporządkowane interesom Rosji, Prus i Austrii, powodując dezintegrację ziem dawnej Rzeczypospolitej. Ponadto Polacy pozostający pod naciskiem Petersburga, Wiednia czy Berlina znajdowali się (aczkolwiek w różnym stopniu) w sytuacji ograniczonego obywatelstwa, co powodowało z ich strony opór (o zróżnicowanych formach) przeciwko samej instytucji państwa. Ta swoista nieumiejętność myślenia w kategoriach propaństwowych okaże się szczególnie groźna już w wolnej Polsce. Wystąpienie prof. Grzegorza Nowika (Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku) dotyczyło „Myśli politycznej i roli Józefa Piłsudskiego jako Naczelnika Państwa i Wodza Naczelnego”. Podstawową tezę referatu można sprowadzić do zdania, że Piłsudski w swojej działalności był romantykiem na etapie stawiania sobie kolejnych celów, a pragmatykiem na etapie ich realizowania. Taka postawa okazała się dla sprawy narodowej szczególnie cenna na przestrzeni lat 1914–1918, kiedy to zmieniały się w sposób nieoczekiwany

uwarunkowania międzynarodowe i sytuacja wewnętrzna. Ponadto w takiej właśnie postawie późniejszego Marszałka referent dopatruje się Jego przewagi nad innymi politykami tamtych lat, zarówno nad doktrynerem Dmowskim, jak też nad użytecznym ale nie do końca rozumiejącym polityczne zawilości – Paderewskim. Trzeci z referentów (prof. Karol Olejnik Uniwersytet Adama Mickiewicza) w wystąpieniu pt. „Wiano Wielkopolski do odzyskanej Ojczyzny” w znacznej mierze ograniczył dominujące w takich sesjach wątki militarne, martyrologiczne a nawet polityczne, kładąc nacisk na specyfikę i skutki pozostawania Wielkopolan pod kuratelą niemiecką. W referacie zaakcentowano te wszystkie wartości, z którymi ta część ziem polskich wchodziła do Niepodległego państwa (rozwinęta gospodarka, małe zróżnicowanie klasowe, nawyki społeczeństwa do korzystania z rozwiązań prawnych, samodyscyplina i solidaryzm, brak analfabetyzmu). Istotnym, ale tylko fragmentem tych rozważań, stała się kwestia Powstania Wielkopolskiego i doskonale zorganizowanej i o wysokich wartościach bojowych Armii Wielkopolskiej, która wniosła jakże ważny wkład w walkę o granice państwa.

Drugi dzień obrad przyniósł referaty o zróżnicowanym zakresie tematycznym i dotyczące różnorodnych miejsc i okoliczności towarzyszących wydarzeniom sprzed stu lat. Swoistym potwierdzeniem na korzyść jaką niesie ze sobą integracja nauk był referat prof. Zdzisława J. Winnickiego (Uniwersytet Wrocławski) pt. „Rada Regencyjna Królestwa (Państwa) Polskiego – dokonania ustrojowo-polityczne”. Spojrzenie prawnika na tytułową kwestię pozwoliło zebranych (w zdecydowanej większości historykom) w innym świetle dostrzec tytułową Radę Regencyjną, której ogromny wysiłek legislacyjny – jak to udowodnił autor wystąpienia – przesądził o sprawnym powołaniu aparatu państwowego na przełomie lat 1918/1919 przez Naczelnika Państwa. Podobnie interdyscyplinarne spojrzenie (socjologiczne) zaprezentował mgr Waldemar Tyszuk (Muzeum Podlaskie w Białymstoku) w swoim referacie „Postawy społeczeństwa w Białymstoku w okresie odzyskiwania niepodległości (1918–1920)”. Wystąpienie to stało się załącznikiem dyskusji uczestników, zwłaszcza w odniesieniu do zawartej w nim kwestii zachowania się społeczności żydowskiej, przyjmującej koniunkturalne postawy w zależności od sprawujących władzę w stolicy Podlasia. Pozostając na lokalnym gruncie wspomnieć należy kolejne dwa referaty. Pierwszy z nich stanowił analizę sytuacji ekonomicznej obszarów administrowanych przez Ober Ost, autorstwa prof. Jana Snopko (Uniwersytet w Białymstoku), który wykazał rozmiar eksploatacji prowadzonej przez niemieckich okupantów, co z wielokrotnością dokonania wcześniej opuszczających te ziemie Rosjan. Natomiast drugi – autor dr Marek Kietliński (Archiwum Państwowe w Białymstoku) – zaprezentował stan archiwaliów dotyczących dziejów tego miasta na przestrzeni lat 1918–1920.

Pamiętne miesiące końca 1918 i początków roku następnego niosły ze sobą nie tylko wysiłek Józefa Piłsudskiego w Warszawie, czy zabiegów Romana Dmowskiego w Paryżu, ale także szereg inicjatyw lokalnych. Niekiedy przybierały one zgoła niespodziewany obrót o znamionach buntu przeciwko ówczesnej rzeczywistości społecznej. Takiej to kwestii dotyczył referat prof. Tadeusza Zycha (Uniwersytet Rzeszowski) zatytułowany „Republika Tarnobrzeska – kręta droga do niepodległości”. Ten efemeryczny twór powołany na początku listopada 1918 r. w Tarnobrzegu, był z jednej strony swoistą próbą rozładowania społecznych napięć na małopolskiej wsi (dokonanej przy walnym udziale przedstawiciela miejscowego duchowieństwa), z drugiej natomiast – spełnieniem oczekiwań Wolnej Ojczyzny przez tamtejszych chłopów. Szersza refleksja płynąca z tych wydarzeń jest tylko potwierdzeniem myśli obecnej pośród uczestników obrad. Rozdzwięk pomiędzy ówczesnymi społecznymi oczekiwaniami a możliwościami w jakich pozostawały wówczas ziemie polskie, z uwzględnieniem uwarunkowań międzynarodowych (zwłaszcza tych na wschodzie) – mógł zniwelować tylko dawny działacz PPS, twórca Legionów, charyzmatyczny na tym etapie swoich poczynań Józef Piłsudski. W żadnym razie natomiast nie mógł by tego uczynić jakkolwiek ksenofobiczny, doktrynerski przedstawiciel społecznej prawicy.

Zaskakująco szeroko reprezentowana była podczas obrad kwestia ziem zaboru pruskiego. W tym to nurcie pozostawały kolejne dwa referaty. Pierwszy z nich przygotowany przez mgr Annę Adamską (Wielkopolskie Muzeum Niepodległości) nosił tytuł „Józef Piłsudski wobec powstańczej Wielkopolski”. Autorka odniosła się do (niestety) utrwalonego w części endeckiego społeczeństwa Wielkopolski przekonania, że Naczelnik Państwa nie popierał Powstania Wielkopolskiego. Dla poparcia tej tezy przytaczane są liczne „dowody”, np. że nie przysłał wojska z pomocą walczącym Wielkopolanom; że obiecał Niemcom przed opuszczeniem Magdeburga, iż o Wielkopolskę się nie upomni; że przysłał gen. Dowbora Muśnickiego do Poznania aby się pozbyć konkurenta w dowodzeniu tworzącymi się siłami zbrojnymi – i szereg innych. Autorka w oparciu o bogatą w tych kwestiach historiografię, z tymi opiniami się rozprawiała, umieszczając je w szerokim kontekście możliwości jakimi Piłsudski wówczas dysponował i uwarunkowaniami politycznymi, jak również wspominanym już wielokrotnie pragmatyzmem cechującym Naczelnika Państwa. Kolejny „wielkopolski” referat zatytułowany „Repolonizacja szkolnictwa wielkopolskiego w oczach lokalnych społeczności” wygłosiło dwoje badaczy, mgr Grażyny Tyrchan i mgr Marka Szczepaniaka (Archiwum w Poznaniu). W oparciu o rozliczne relacje uczestników tamtych wydarzeń powstał szalenie interesujący obraz wielkopolskiej prowincji, świadomej wagi edukacji w ogóle, unoszonej entuzjazmem wynikającym z faktu, że nauka będzie się odtąd odbywała w języku ojczy-

stym, dysponującym niezłą infrastrukturą obiektów szkolnych a skonfrontowanym z katastrofalnym brakiem nauczycieli mogących w tym języku prowadzić lekcje. Przytaczane przez autorów referatu relacje o zachowaniu dzieci i ich rodziców, niekiedy wzruszające, więcej mówiły o doniosłości tamtych dni u progu niepodległości, niż opasłe tomy historycznych analiz.

Podczas obrad zaznaczyła się również grupa tematów, które można określić jako omawiające pamiętne dni odradzającego się państwa w różnych miejscach naszego kraju. Mówili o tym: dr Jacek Feduszka (Muzeum Zamojskie) w referacie „Listopad 1918 w Zamościu”, mgr Krystian Kazmierczuk (Uniwersytet Opolski) w wystąpieniu: „Pierwsze dni wolności Królewskiej Huty (Chorzów) w świetle inicjatywy społecznych”; dr Andrzej Wróbel (Archiwum w Piotrkowie Trybunalskim) – snuł rozważania nt. „Tomaszowa Mazowieckiego drogi do niepodległości”; w podobnym lokalnym kręgu umieścić można wystąpienie mgr Mirosława Bańkowskiego (Muzeum Zamojskie) pt. „Józef Piłsudski, Legiony, legionieści i Zamość”. Zaletą wszystkich tych wystąpień był przede wszystkim wysoki stopień szczegółowości dotyczący relacjonowanych wydarzeń, jak również eksponowanie specyfiki kontekstu sytuacyjnego, który wynikał z takich czynników jak: skład społeczny omawianego miejsca, stopień świadomości i zorganizowania miejscowej społeczności, różnorodność lokalnych zagrożeń (np. ze strony mniejszości narodowych, z przyczyn gospodarczych) i szereg innych.

Uczestnicząc w rocznicowych obchodach odzyskania Niepodległości możemy być pewni, że jeżeli nie w formie referatów bezpośrednio dotyczących czołowych postaci tamtego okresu, to pośrednio przewijać się będą przede wszystkim dwa nazwiska – Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego. Tę swoistą regułę potwierdziły obrady omawianej konferencji. Profesora Marta Sikorska-Kowalska (Uniwersytet Łódzki) zajęła się pierwszym z nich, ale nie bezpośrednio, a poprzez ogląd wydarzeń 1918 r. oczami małżonki przyszłego Marszałka – Aleksandry (tytuł referatu – „Rok 1918 w osobistej relacji Aleksandry Piłsudskiej”). Walory tego wystąpienia polegały m.in. (ale nie tylko) na uwzględnieniu wątku kobiecego w procesie walki o wolną Polskę, do czego bohaterka narracji walnie się przyczyniła, ale także na ukazaniu wiele cech osobowościowych jej męża, często wykraczających poza powszechnie znane fakty. Podobnie nie bezpośrednio, ale poprzez relacje o wydarzeniach i ludziach Obozu Narodowego, pojawiła się postać Romana Dmowskiego, także w wypowiedziach dyskusyjnych referenta, a był nim dr hab. Marek Białokur (Uniwersytet Opolski). Literacko zatytułowane wystąpienie „Przybyłem, zobaczyłem, opisałem przedstawiło obraz pierwszych dni niepodległości Polski w listopadzie 1918 r. we wspomnieniach Włodzimierza Bartoszewicza”, które powstało w oparciu o niepublikowane wspomnienia syna jednego z wybitnych polityków

Narodowej Demokracji – Joachima Stefana Bartoszewicza. Temat ten od lat jest przedmiotem dociekań referenta, który relacje Bartoszewicza – syna, potraktował jako pretekst do podkreślenia roli Dmowskiego i jego akolitów w procesie odzyskania przez Polskę niepodległości. Nie omieszkał też dodać, że ogromną niesprawiedliwością było, iż ludzie z tego kręgu, którzy dzięki swoim niezaprzeczalnym zasługom mieli pełne prawo oczekiwać, że w wolnej Polsce zajmą należne im miejsce w strukturach państwowych, takowych stanowisk nie osiągnęli. Pogląd taki, aczkolwiek pozostaje on w sprzeczności ze słynną wypowiedziom Romana Dmowskiego, który stwierdził, że rządy jego obozu w tym okresie Polskę by „zarznęły”, mógłby (powinien) wywołać dyskusję zebranych ale (niestety, co stwierdzam z ubolewaniem) tak się nie stało.

Dopełnieniem drugiego dnia obrad konferencji były referaty nieco odbiegające od wcześniej wygłoszonych, ale równie interesujące. Pierwszy z nich, autorstwa mgr Agnieszki Misiurskiej (Uniwersytet Opolski) dotyczył „Pierwszych dni niepodległości Polski na łamach francuskiej prasy codziennej”. Z tekstu wystąpienia wynikało, że wprawdzie francuska opinia publiczna była dość dobrze poinformowana o wydarzeniach w Polsce, odbierała je na ogół z sympatią (traktując nasz kraj jako potencjalnego sojusznika) ale równocześnie wyczuwalny był niepokój co do prawdziwych intencji Naczelnika Państwa, któremu nad Sekwaną pamiętano socjalistyczną przeszłość. Doktor hab. Dorota Sula (Muzeum w Rogoźnicy) zajęła się kwestią przygotowań ludności polskiej do powrotu z terytorium Imperium Rosyjskiego w latach 1915–1918. W tekście wystąpienia zwrócono uwagę zarówno na skalę tego procederu, jak też na tragiczne uwarunkowania jakie mu towarzyszyły (porewolucyjny chaos, ogrom terytorium na jakim znajdowali się polscy uchodźcy itp.). Doktor Anita Maksymowicz (Muzeum Ziemi Lubuskiej) przywołała stosunkowo mało znany epizod jakim była „Rocznicowa wycieczka Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce do Polski w 1927 roku”. Z ustaleń historyków wynika, że ta grupa (weterani amerykańscy) po zakończeniu wojny powróciła za ocean z poczuciem krzywdy ze strony ojczyzny o którą walczyli, toteż tytułowa „wycieczka” miała być w zamyśle organizatorów swoistą rekompensatą za ongiś poniesiony trud. Miała też pokazać zarówno samym uczestnikom jak też za ich pośrednictwem amerykańskiej Polonii, że wolna Polska rozwija się i ich wysiłek nie poszedł na marne. Ze zdumieniem natomiast i przykrym zaskoczeniem można było wyjść z obrad po wysłuchaniu kolejnego referatu kończącego drugi dzień obrad. Otóż mgr Dariusz Gołębiowski (Uniwersytet Opolski i IX LO) zajął się kwestią „Pierwszych dni niepodległości w historycznej edukacji gimnazjalnej w Polsce w latach 1999–2018”. W świetle ustaleń autora okazało się bowiem, że informacje dotyczące tytułowej kwestii na przestrzeni wymienionych lat systematycznie

są ograniczane. Dzieje się tak w wyniku prowadzonej od pewnego czasu nowej „polityki historycznej”, w której eksponowane są szczególnie wydarzenia po II wojnie światowej, w szczególności zaś walka zbrojnego podziemia z nową komunistyczną władzą, niestety – kosztem wiedzy dotyczącej wydarzeń sprzed stu lat.

Program konferencji został tak pomyślany, że w trzecim dniu obrad najwięcej miejsca zajęły wystąpienia poświęcone kwestiom wojskowym. Profesor Krzysztof Marszałek (Uniwersytet Wrocławski) przedstawił referat nt. „Genezy systemu kierowania i dowodzenia siłami zbrojnymi w okresie odzyskiwania przez Polskę niepodległości”, w którym zarówno zwrócił uwagę na specyfikę warunków naturalnych, w których tworzącej się armii polskiej przyszło prowadzić działania wojenne, jak też na genezę powstańczą dominującą w przygotowaniu Piłsudskiego do roli dowódczej. Z powyższych to przesłanek – zdaniem referenta – wynikała większość decyzji w toku walk i w konsekwencji także ich przebieg. Doktor hab. Andrzej Drzewiecki (Akademia Marynarki Wojennej) w referacie „Od Słupska po Królewiec – aspiracje i realia »morskiej« niepodległości” zwrócił uwagę na powolny proces kształtowania się po roku 1918 wojennej myśli morskiej, której twórcy (wywodzący się z byłych flotylli państw zaborczych) nie zawsze potrafili swoje wyobrażenia dostosować do realiów państwa, którego faktyczne możliwości (a także tradycje) były w tym zakresie nader skromne. Profesor Waldemar Rezmer (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) w referacie „Powstanie na Pomorzu na przełomie 1918 i 1919 roku. Mity i fakty”, rozprawił się z niekiedy jeszcze obecną w historiografii tezą, że Powstanie Wielkopolskie miało szansę objęcia swoim zasięgiem także obszar Pomorza. W nurcie tematyki wojskowej pozostawał kolejny referat (autor mgr Mariusz Żebrowski reprezentujący Muzeum w Grudziądzu) nt. „Przejęcia miasta i twierdzy Grudziądz w roku 1920”. Konstatacja tych rozważań mogła zaskoczyć słuchaczy (sam temat nie należy do szczególnie eksponowanych w historiografii) bowiem – co stwierdził autor – zarówno ówczesna wartość twierdzy była już wówczas ograniczona, jak również przeszła ona w polskie ręce bez najmniejszych prób oporu ze strony niemieckiej załogi. Pułkownik dr hab. Juliusz Tym (Akademia Sztuki Wojennej) w wystąpieniu pt. „Pierwsze dni wolności w Wielkopolsce”, zajął się nie tylko organizacją sił zbrojnych w oparciu o sprawnie działające struktury dzielnicowe, ale także kwestiami politycznymi. Zwłaszcza rozbieżnościami jakie zaistniały pomiędzy Naczelną Radą Ludową a oddolnym, spontanicznym ruchem powstańczym. Magister Michał Janik (Muzeum w Sulejówku) skupił się na losach Polaków wywodzących się z armii austro-węgierskiej, a pozostających jesienią 1918 r. w niewoli państw zwycięskich. Teoretyczna szansa aby ich wcielić w szeregi Armii gen. Hallera była w znacznym stopniu niwelowana – jak to wykazał referent – nie tylko brakiem rozeznania co do ilości

Polaków przebywających w obozach jenieckich, jak też wątpliwościami co do ich przydatności żołnierskiej.

Dwa ostatnie wystąpienia sesyjne to: referat prof. Marka Mikołajczyka (UAM) nt. „Początków polskiej niepodległości w relacji majora Charlesa de Gaulle’a” oraz mgr. Tadeusza Radziwonowicza (Archiwum w Suwałkach) dotyczące „Instytucji i środowisk prawniczych w budowie polskiej państwowości w Okręgu Suwalskim w latach 1918–1920”. O ile pierwszy z nich zawierał informację dotyczące mniej lub bardziej wnikliwych uwag Francuza na temat warunków w jakich organizowana była armia polska, także na temat specyfiki polskiej przestrzeni militarnej (dla relacjonującego zgoła egzotycznej), to drugi – z powodzeniem – starał się wykazać decydującą rolę środowisk prawniczych działających w tytułowym okręgu, dla konsolidacji tamże polskich struktur państwowych.

Podsumowania obrad dokonał prof. Adam Dobroński (Uniwersytet w Białymstoku), który zwrócił uwagę na fakt, że dzięki złożoności tematycznej wystąpień, uczestnicy spotkania otrzymali obraz pierwszych dni wolności bliższy ówczesnej rzeczywistości. Pełen niewiadomych, pełen różnorodności społecznych postaw, niewiadomych uwarunkowań międzynarodowych, ale przede wszystkim – pełen nadziei, że wolna Polska po latach niewoli ma szansę istnienia.